

Från frimärksimportör till frimärkshandlare

Några pionjärer inom svensk frimärkshandel

av Arne O. Olsson

The Royal Philatelic Society London anordnade i december 2014 ett temamöte om de första frimärkshandlarna, eller snarare "frimärksimportörerna" som dessa pionjärer kallade sig. Vid evenemanget utgavs en stencil med titeln "Pioneer Stamp Dealers", och ett exponat på 20 ramsidor med posthistoriska objekt till och från ett antal namngivna handlare ställdes ut.

Min samlarvän och medlemmen i Stockholms Filatelist-Sällskap, Märten Sundberg, Åland, förärade mig en kopia av nämnda stencil. Detta ökade mitt intresse för ämnet,

vilket tidigare då och då hade resulterat i förvärv av några relaterade objekt, såväl svenska som utländska.

Vem var då först ut av alla namngivna pionjärer? Härom råder fortfarande viss oklarhet, även om de flesta numera tillskriver belgaren Jean-Baptiste Moens denna roll. Han lär ha startat sin verksamhet redan 1853, mindre än 15 år efter att världens första frimärke utgavs. Vid denna tid blev det alltmer populärt att samla frimärken. Under resten av 1850-talet tillkom nya frimärksimportörer i några större europeiska städer, men

Fig. 1. Brevkort med Emil Aspmans firmastämpel med stavfel "Frimärksimportör". Stockholm 15 juni 1877 till Stafford Smith & Co, Foreign Stamps Importer, Brighton.

Fig. 2. Från Hugo Jacob, Briefmarkenhandlung, Stuttgart, 1878 till G.A. Folin, Briefmarkenhandlung, Göteborg.

det var först under 1860- och 1870-talen som branchen växte på allvar och de första priskatalogerna och samlaralbumen gavs ut.

I Sverige har vi hittills kunnat dokumentera två etablerade frimärksimportörer före 1880, Emil Aspman i Stockholm, och G.A. Folin i Majorna (Göteborg). Uppgifterna om dessa och de mest namnkunniga efterföljarna under de kommande 50 åren har

jag sammanställt i ett försök till en någorlunda rättvisande etableringsordning.

Emil Aspman

Emil Aspman var frimärksimportör i Stockholm på 1870-talet. Därmed var han en av Sveriges första frimärkshandlare, kanske rentav den första. Det avbildade brevkortet (Fig. 1) bekräftar att Emil Aspman hade

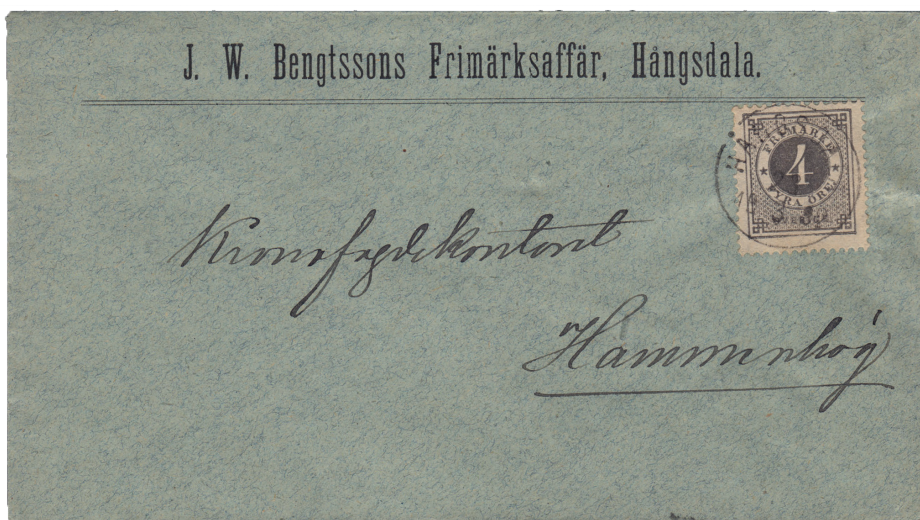

Fig. 3. Firmakuvert från J.W. Bengtssons frimärksaffär, Hångsdala.

Fig. 4. Brevkort från H. Lichtenstein till Finland 1919, överfrankerat med 1 öre. Finsk krigscensur.

kontakt med en av Englands tidigaste frimärksimportörer, Stafford Smith & Co. i Brighton. Firman hade sitt ursprung i Bath, där Stafford tillsammans med sin bror Alfred etablerade sig i början av 1860-talet.

Emil Aspmann och Stafford Smith kallade sig frimärksimportörer. Bakgrunden var att det gängse samlarområdet på den tiden var "hela världen". Antalet märken från det egna landet var i regel begränsat till några få emissioner. Alla andra märken fick således importeras från utlandet. Benämningen frimärksimportör levde kvar ännu några årtionden, men efterhand blir frimärkshandlare den vanligaste benämningen på verksamheten.

G. A. Folin

G. A. Folin i Majorna, Göteborg var samtida med Emil Aspmann. På ett brevkort från Hugo Jacob, Briefmarkenhandlung, Stuttgart i Württemberg, med ankomststämpel Göteborg 7.8.1878 och brevbärarstämpel 1. Tur 8.8.1878, till G. A. Folin anges adressen som Briefmarkenhandlung (Fig. 2).

G. A. Folin var tydligen i kontakt med flera av den tidens välkända frimärkshandlare. Ett brevkort till honom från Heinrich Koch, ut-

Fig. 5. Lichtensteins skyltfönster på Drottninggatan 88 omkring 1920.

Fig. 6. Kortbrev med spektakulärt perforeringsfel till Emil Braese.

givare av *Wiener Briefmarken Zeitung*, stämplat Leopoldstadt, Wien, är ankomststämplat i Majorna 1880.

Ytterligare ett från Maximilianstrasse, Wien 1882 har som avsändare "Markenhaus Sigmund Friedl". Den senare är mest bekant för s.k. Friedl-tandning på österrikiska frimärken utgivna åren 1901–1905 med linjetandning till skillnad från postverkets arktandning. De betingar numera höga priser. Sigmund Friedl etablerade dessutom redan på 1880-talet ett frimärksmuseum i Wien, det första i sitt slag i världen.

J. W. Bengtsson

J. W. Bengtssons frimärksaffär, Hångsdala, torde ha varit den första svenska frimärksbutiken med egna tryckta kuvert (Fig. 3), kända avstämplade från 1882 och framåt. Det finns påfallande många lyxstämplar Hångsdala på lösenfrimärken tandning 13. Kanske var Bengtsson involverad när lösenmärkena realiserades i helkartor efter 1891 till långt under nominalvärdet.

H. Lichtenstein

H. Lichtenstein Stockholm, framhåller i sina tryckalster från tidigt 1900-tal att firman är "Äldsta svenska i branschen, etablerad 1887" (Fig. 4). Sanningen i påståendet kan nog diskuteras – några tidigare exempel finns i denna artikel. Lichtenstein har dock en poäng, om man beaktar att hans firma några år in på 1900-talet var den äldsta ännu existerande frimärksfirman.

Etableringsåret 1887 förbryllar också av den anledningen att Heinrich Lichtenstein i januari 1886 köpte den berömda gula treskillingen av skolgossen Georg Wilhelm Backman, som hittat märket under julen 1885 vid besök hos släktingar utanför Västerås. Enligt egen utsago visste Backman att Lichtenstein köpte frimärken vid denna tidpunkt, och bl.a. betalade sju kronor per styck för 3 och 24 skilling banco.

Tidiga annonser anger Lichtensteins adress till Regeringsgatan 75 A. Hjalmar Fredrik Zacco, senare frimärkshandlare och även

Fig. 7 a–c. C. I. Bjelkes firma-stämpel på frimärksbaksidor.

skolkamrat till Backman, påstod att försäljningen av den gula treskillingen ägde rum i Lichtensteins affär i januari 1886, och att han själv varit närvarande. Det är dock obekräftat att Zacco verkligen var på plats. Hans påståendens tvivelaktighet är omvittnad.

H. Lichtenstein AB flyttade senare till Drottninggatan 88, och blev på denna adress Sveriges största och mest välnummerade frimärksaffär. Fotografiet (Fig. 5) visar skyltfönstret på Drottninggatan omkring 1920.

En myndig lärare undervisar sina uppmärksamma elever om frimärkssamlandet som kunskapskälla.

Emil Braese

Emil Braese, Stockholm, var verksam under 1890-talet, och anses vara en av pionjärerna inom helsaksfilatelin. Han uppmärksammade områdets många varianter. Ett exempel är kortbrevet (Fig. 6) med perforeringsfel, som han förmodligen har skickat till sig själv.

Fig. 8. Gust. Bohmans firmakuvert med "treskillning". "Brefmärkeafför" är direkt översättning av tyskans "Briefmarkenhandlung".

Fig. 9. Gust. Bohmans kuvert efter flytt från Linköping till Mariefred.

C. I. Bjelke

C. I. Bjelke, Halmstad, hade en frimärksaffär omkring sekelskiftet 1900. Det är oklart exakt mellan vilka år han var verksam. Han slösade med användandet av sin firmastämpel, som ofta förekommer på baksidan av Oscarsfrimärken (Fig. 7).

Gust. Bohman

Gust. Bohman, Linköping, smyckade sina affärskuvert med en logotyp av frimärket 3 skilling banco. De vackra kuverten är kända från 1897 och framåt (Fig. 8). Under 1900-talets första årtionde flyttade Gust. Bohman till Mariefred (Fig. 9).

Det finns bevarade försändelser från Gust. Bohman till flera av dåtidens kända filatelister, bl.a. Ernst Ljungström, ordförande i Stockholms Filatelist-Sällskap 1904–1909.

Carl E. Janson

Carl E. Janson, Jönköping, har efterlämnat en försvarlig mängd korrespondens från handlarkollegor och samlare runt om i världen. Minst ett tjugotal olika länder finns representerade. Som exempel har vi kuvertet från Gust. Bohman 1897 (Fig. 8) på vilket Janson anges inneha en "Brefmärkeaffär". Vidare ett illustrerat brevkort från A. E. Glasewalds "Philatelistenheim" i Gössnitz, Tyskland, daterat 1903 (Fig. 10).

Carl E. Janson var verksam från 1897 och långt in på 1940-talet. Hans "äkthetsstämpel" CJ eller CEJ förekommer då och då på svenska och finska märken, vilka alltid är i utsökt kvalitet. Som filatelist sammanställde han en Finlandsamling som enligt dåtidens utsago var enastående.

Fig. 10 a. Brevkort med litografisk bild av A. E. Glasewalds "Philatelistenheim" i Gössnitz, Tyskland, till Carl E. Janson, Jönköping, 1903.

Ernst Östberg

Ernst Östberg, Stockholm, var aktiv runt sekelskiftet. På ett brevkort från 1900 till Carl E. Janson finns det dokumenterat

att Postverkets överblivna lösenfrimarken medvetet eller omedvetet kom ut på marknaden efter 1891 till allt annat än nominellt värde. Ernst Östberg erbjuder hela ark av

Fig. 10b. Adressidan av brevkortet till Carl E. Janson.

alla valörer utom 20 öre till reapriser (Fig. 11). Vad sägs t.ex. om ett ark 50-öresmärken för 2,25? Ett decennium tidigare representerade arket om 100 märken ett värde av 50 kronor.

Harry Wennberg

Harry Wennberg, Stockholm, etablerade först sin verksamhet på Vasagatan 42. En vacker firmastämpel i grönt finns bevarad på ett brevkort till Carl E. Janson från 1909 (Fig. 12). En annan firmastämpel från samma år med "Briefmarkenhandlung" i fyrkantig ram finns på ett brevkort till den kände handlaren Enrico Marzi i Milano (Fig. 13).

AB Harry Wennberg efterträdde så småningom H. Lichtenstein AB som Sveriges ledande i branschen. Företaget var Hovleverantör till H.K.H. Kronprinsen, sedermera kung Gustav VI Adolf. Wennberg-katalogen över Sveriges frimärken blev den första Sverige-katalogen för avancerad filateli, och en föregångare till såväl SFF-katalogen som *Facit Special*.

De minnesvärda frimärkshandlare som omnämns i denna resumé bidrog helt säkert till

Offererar i hela arke

1 öre Lösen	—	1.00
3 "	—	1.50
5 "	—	1.50
6 "	—	2.50
12 "	—	4. —
24 "	—	13. —
30 "	—	2. —
50 "	—	2.25
1 kr "	—	14. —

*af Thomas firmastämpel korter
Ernst Östberg
och till
Högskolan
Skolen 22/10 00. Ernst Östberg*

Fig. 11. Ernst Östbergs offert på helark av lösenmärken 1900.

filatelins utveckling i Sverige. De var inte de enda. Speciellt under åren närmast efter 1900

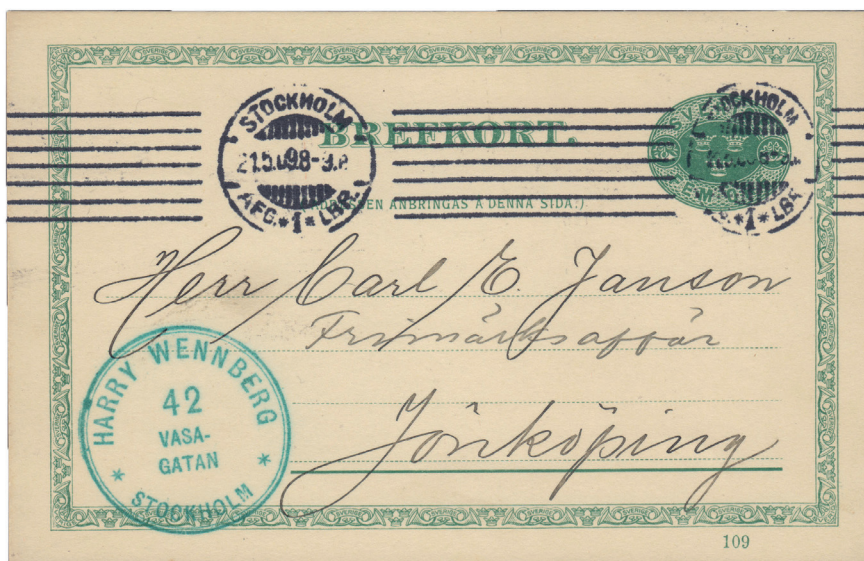

Fig. 12. Brevkort från Harry Wennberg till Carl E. Janson 1909.

Fig. 13a. Brevkort från Harry Wennberg till Enrico Marzi, Milano, 1909.

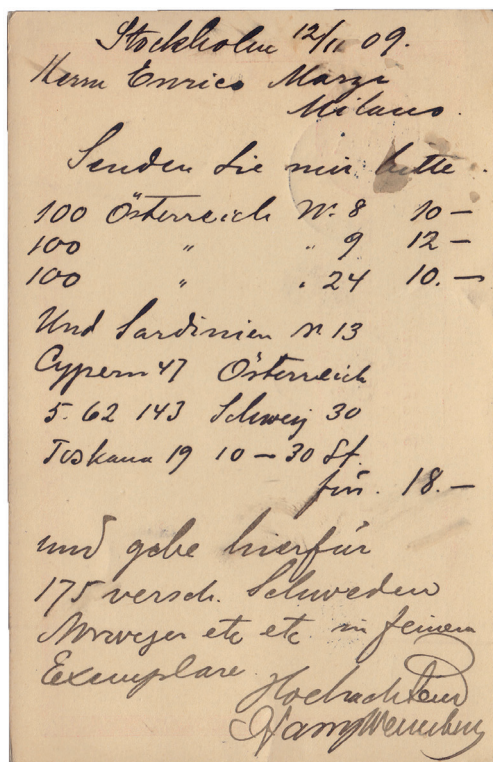

Fig. 13 b. Harry Wennbergs beställning på brev-kortet till Enrico Marzi (se ovan).

tillkom en rad nya handlare. Några exempel från de första årtiondena är följande, med tidigast kända verksamhetsår inom parentes: E. Söderling, Landskrona (1909), Filip Regner, Göteborg (1918), Gottfr. Sörensen "Gophil", Malmö (1919), Gunnar Jacobson, Sandviken (1919).

Samtliga illustrationer är ur egen samling.

ARNE O. OLSSON är född i Jönköping 1935 och är ordförande i Stockholms Filatelist-Sällskap sedan 1985. Medlem i SFF sedan 1953 och i SSPD sedan 1970, där han var ordförande 1975–1985. Utställare av bl.a. klassiskt Sverige för vilket han erhöll guld i London 1980. FIP-juryman 1985–1995. Han har tidigare medverkat i *Poststrytaren* 2004.